

ФАЛЬСИФІКОВАНІ ВІДБИТКИ ПАЛЬЦІВ РУК ЯК ОБ'ЄКТ ДІАГНОСТИЧНОЇ ДАКТИЛОСКОПІЇ

ШОВА Ірина Олександрівна - студентка 2-го курсу магістратури Чернівецького юридичного інституту НУ «ОЮА»

Стаття посвячена дослідженню фальсифіцированих отпечатков пальцев рук как объекта диагностической дактилоскопии. Характеризуются основные способы фальсификации отпечатков пальцев рук. Определяется понятие фальсифицированных отпечатков пальцев рук и исследуются их виды.

Ключевые слова: дактилоскопия, диагностическая дактилоскопия, отпечатки пальцев рук, фальсифицированные отпечатки пальцев рук.

Постановка проблеми

Із запровадженням у 1895 році у Великій Британії дактилоскопічного методу ідентифікації, протягом тривалого періоду розвитку дактилоскопія формувалася як один із напрямів криміналістичної техніки, спрямований на ідентифікаційне дослідження відображень слідів пальців рук. У міру розвитку криміналістики та активної розробки, починаючи із 70-х років ХХ століття часткової теорії криміналістичної діагностики, дактилоскопія почала вирішувати діагностичні завдання, пов'язані зі встановленням часу утворення слідів пальців рук, визначенням руки і пальця руки, якими залишені сліди, встановленням характеристик папілярних візерунків тощо. Поряд із цим, в експертній практиці зустрічалися та продовжують зустрічатися випадки фальсифікації відбитків пальців рук, зростання кількості яких зумовлене розвитком сучасних біометричних технологій та їх впровадженням у різноманітні сфери суспільного життя. Необхідність

встановлення фактів фальсифікації відбитків пальців рук, у свою чергу, також зумовила потребу у вирішенні під час дактилоскопічних досліджень діагностичних завдань. У зв'язку з цим сучасна дактилоскопія є галуззю криміналістичної техніки, спрямованою на вирішення не лише ідентифікаційних, але й діагностичних завдань щодо встановлення властивостей людини, яка залишила відбитки пальців рук, характеристик самих відбитків пальців рук, обставин, за яких відбулося відображення папілярних узорів, та обставин роботи з ними.

У дактилоскопії встановлення обставин, за яких відбулося відображення папілярних узорів, та обставин роботи з ними визначається як самостійний напрям досліджень, який позначається терміном «діагностична дактилоскопія» та розглядається як обов'язковий елемент структури сучасної дактилоскопії [11, с.298]. Встановлення факту фальсифікації відбитків пальців рук виступає перспективним напрямом розвитку діагностичної дактилоскопії, що свідчить про актуальність обраної теми наукового дослідження.

У науці криміналістики неодноразово зверталася увага на зростання актуальності дослідження проблем встановлення підірваних відбитків пальців рук з огляду на стрімкий розвиток новітніх технологій та копіювальної техніки відтворення інформації, який дозволяє виготовляти їх протягом короткого проміжку часу без використання спеціального технічного обладнання

та спеціальних матеріалів [13, с.65]. При цьому вченими-криміналістами наводяться результати проведеного ними анкетування працівників експертно-криміналістичних підрозділів правоохоронних органів, які свідчать, що в експертній практиці у 13 % випадків має місце фальсифікація слідів пальців рук [12, с.43]. Можливість використання фальсифікованих відбитків пальців рук, виготовлених із використанням сучасних технологічних розробок, і наведені статистичні дані щодо кількості випадків фальсифікації слідів пальців рук підтверджують актуальність теми дослідження.

Поняття та види фальсифікованих відбитків пальців рук, способи їх фальсифікації і методика встановлення факту фальсифікації відбитків пальців рук досліджують у своїх працях Д.Я. Бачара, А.С. Башилова, В.С. Віщук, О.В. Волошенко, О.Г. Гайдук, Н.В. Єфременко, В.К. Кірвель, С.С. Саміщенко, О.А. Соколова А.В. Стальмахов, А.Г. Сухарев, Н.С. Талецький, Р.Ю. Трубіцин та інші вітчизняні та зарубіжні вчені-криміналісти. Проте, самостійні комплексні дослідження теоретико-правових проблем, присвячені характеристиці фальсифікованих відбитків пальців рук як об'єкта діагностичної дактилоскопії, не проводилися.

Формулювання мети статті

Мета статті полягає у комплексному пізнанні закономірностей, покладених в основу діагностичних досліджень, спрямованих на встановлення факту фальсифікації відбитків пальців рук, а також формуванні на його основі комплексу знань, що відповідає сучасному розвитку діагностичної дактилоскопії.

Виклад основного матеріалу

Визначенню способів фальсифікації слідів пальців рук як у вітчизняній, так і зарубіжній науці криміналістики присвячена істотна увага. Проте, вчені-криміналісти доволі неоднозначно підходять до визначення кола способів їх фальсифікації.

Одним із перших способи фальсифікації слідів пальців рук визначив С.С. Саміщенко, який до їх числа відносить: 1) підробку слідів пальців рук з використанням кліше,

тобто штучно створеного слідоутворюючого об'єкта; 2) виготовлення порошкових та фотокопій слідів і відбитків та їх приєднання до кримінальної справи в якості слідів пальців рук, виявлених на місці події; 3) підкидання реальних предметів зі слідами пальців рук, залишеними людиною у ході реального слідового контакту, в якості доказів на місце події або безпосереднє приєднання такого предмета до матеріалів кримінальної справи; 4) перенесення слідів пальців рук з одного предмета на інший, що має відношення до події злочину, шляхом прямого або опосередкованого контакту [11, с.226]. Здійснюючи класифікацію способів фальсифікації папілярних візерунків, О.А. Соколова виділяє дві їх групи: 1) умисну зміну малюнка папілярного візерунка безпосередньо на шкірі людини і його видалення; 2) маскування папілярного візерунка (його заміна) [13, с.67]. Схожим чином до класифікації способів фальсифікації папілярних візерунків підходять А.С. Башилова та Н.В. Єфременко, які умовно поділяють їх на дві групи: 1) зміну малюнка папілярного візерунка безпосередньо на шкірі людини; 2) виготовлення штучних папілярних візерунків у вигляді об'ємних муляжів або площинних копій [6, с.177].

Аналізуючи наведені позиції, потрібно погодитися з позицією вчених, які вказують на доцільність використання двох різних термінів для позначення випадків виготовлення слідів пальців рук різними методами. Так, С.С. Саміщенко для позначення випадків виготовлення слідів пальців рук із використанням прийомів, які не мають місця в звичайному процесі слідоутворення (наприклад, за допомогою кліше, шляхом запилення відбитків пальців рук тощо) використовує термін «фальсифікація», а для позначення випадків приєднання до кримінальної справи слідів пальців рук звичайного походження, які не мають відношення до події злочину, терміном «підроблення» [11, с.226-227]. Наведена позиція дозволяє акцентувати увагу на відмінностях механізму утворення кожного із наведених випадків виготовлення слідів пальців рук і визначити методи виявлення. Виходячи із цього, доцільно виділити три способи фальсифікації

відбитків пальців рук: 1) умисне видалення та зміну малюнка папілярного візерунка на шкірі пальців рук; 2) створення штучних папілярних візерунків; 3) маскування папілярних візерунків.

Способи зміни папілярних візерунків на шкірному покрові є доволі різноманітними: від примітивних механічних і термічних впливів до пересадки шкіри і програмованого лазерного впливу [14, с.65].

Зміна папілярних візерунків пальців рук може відбуватися внаслідок таких механічних впливів: 1) заподіяння механічних травм: порізів, зрізання або зіскобу верхнього шару шкіри (епідермісу) папілярних візерунків за допомогою наждачного приладу, ножа, леза тощо; 2) за допомогою механічної зміни нижнього, більш глибокого шару шкіри (дерми) хірургічним шляхом (пластична хірургія) [13, с.67]. Другий із наведених способів зміни папілярних візерунків пальців рук внаслідок механічних впливів виступає більш складним і полягає або у зрізанні дерми із пальців рук, або у пересадці ділянок шкіри із частин тіла людини, які не містять папілярних ліній (плечей, стегон тощо).

Що стосується пересадки шкіри, то її можливо було здійснити двома способами. У першому випадку тканина для трансплантації шкіри на пальцях рук бралася з долонь і пересаджувалася на місце папілярних ліній пальців рук. У ході цього на шкірі з'являлися шрами і тріщини на папілярних лініях, які згодом можна було розглядати і відтворити початковий узор. Перший документований випадок підробки відбитків пальців рук був виявлений у США в січні 1934 року у ватажка однієї з численних банд Джека Клауса (на прізвисько Красунчик Джек). Потім, у травні 1934 року, випадок їх підробки був виявлений у відомого гангстера Джона Діллінджера, який вирішив змінити свою зовнішність шляхом пластичної операції, одночасно за допомогою кислоти були видалені папілярні лінії на пальцях рук. Проте, за два місяці вони відновилися, завдяки чому вдалося ідентифікувати особу гангстера [6, с.177].

Інший спосіб трансплантації шкіри на пальці рук був виявлений у травні 1941 року в злочинця Роберта Піттса. На відміну від

попередніх випадків зміни папілярних візерунків, у наявності був якісніший результат – повна відсутність папілярних ліній. Проте, у результаті подальшого дослідження у затриманого на ділянках тіла (грудній клітці) були виявлені шрами, які свідчили про хірургічне втручання, – пересадку ділянок шкіри [6, с.177].

Зміна папілярних візерунків пальців рук може мати місце внаслідок термічних або хімічних змін. До числа способів таких змін папілярного візерунка відносять: 1) термічні зміни – вплив на папілярні лінії високої температури (вогонь, метал, острі, гаряча олія тощо) до їх повного зникнення; 2) хімічні зміни (за допомогою кислоти тощо) [13, с.68]. Другий із вказаних способів використовувався в якості одного з перших способів зміни папілярного візерунка та на основі розвитку медичних технологій набув на сьогодні істотного удосконалення. Зокрема, зміна папілярних візерунків пальців рук за його допомогою є процесом травлення папілярних візерунків сірчаною кислотою з попереднім підшкірним введенням розчину новокаїну та подальшою обробкою ультрафіолетовими променями, які сприяють швидкому загоєнню свіжих рубців і роблять їх менш помітними [2].

Зміна папілярних візерунків пальців рук може відбуватися внаслідок програмованого лазерного впливу. На сьогодні для зміни папілярного візерунка використовують лазерні косметичні установки. Вплив лазерного випромінювання на папілярний візерунок призводить до зменшення висоти папілярних ліній, яке викликає видозміну деяких часткових ознак: ширини папілярних ліній, незвичайних розривів потоку папілярних ліній тощо [13, с.68]. Оскільки наслідки застосування програмованого лазерного впливу неможливо виявити навіть під час мікроскопічного дослідження, встановити зміну вказаних часткових ознак можна лише під час проведення дактилоскопічної експертизи.

Поряд із наведеними способами зміни папілярних візерунків, у науці криміналістики прийнято виділяти створення штучних папілярних візерунків за допомогою технологічного способу. Застосування вка-

заного способу передбачає застосування для виготовлення моделей із метою фальсифікації зображень папілярних візерунків пальців рук: методу фотолітографії, фотополімерного методу [4, с.237], використання пластичних мас, лазерного гравіювання на гумі, флеш-технологій, вулканізації гуми із матриць, отриманих на основі використання твердих фотополімерних композицій. Наведений перелік не є вичерпним, оскільки швидкий розвиток науки і техніки, у тому числі й комп'ютерної, може зумовити появу нових способів їх виготовлення [15, с.231].

Найбільш поширеними способами зміни папілярних візерунків виступають метод фотолітографії та фотополімерний метод.

Метод фотолітографії є процесом проектування на світлочутливу друковану плату-заготовку слід пальця руки з плівки та подальше витравлення відбитку на міді [4, с.237]. Суть фотолітографічного методу полягає у тому, що при обробці особливими речовинами відчищеного і знежиреного текстоліту, останній стає світлочутливим та відбиток проектується як фотографія. Вказаний метод передбачає створення відбитка пальця руки на мідній основі шляхом роздрукування відбитка пальця руки на прозорому папері або звичайному папері, обробленому спеціальним аерозолем, що робить його прозорим для ультрафіолетових променів, з подальшим прикладенням роздруківки до мідної пластини, освітленням потужною лампою або ультрафіолетовим світильником і проявленням у розчині каустичної соди протягом двох хвилин, після чого конструкція промивається в холодній воді і на міді з'являється чіткий відбиток [10].

Фотополімерний метод є процесом обробки особливими речовинами (вулканізація гуми з матриць та ціаноакрилатним клеєм) відчищеного і знежиреного текстоліту, що дозволяє спроектувати фотографію відбитка на нього та роздрукувати зображення оригінального відбитка пальця руки на лазерному принтері [4, с.237]. Вказаний метод передбачає створення відбитка пальця руки на желатиновій основі шляхом роздрукування на лазерному принтері відбитка із подальшим додаванням фольгованого текстоліту-пластику, покритого шаром міді,

знежиреного та відмитого спиртом або ацетоном, та нагріванням за допомогою праски, що дозволить перенести тонер із паперу на мідну сторону текстолітової заготовки, після чого конструкція тріється кислотою або хлорним залізом і заливається желатином [3, с.149-150].

При цьому методи зміни і фальсифікації відбитків пальців рук на сьогодні розвинулися настільки, що дають можливість обманювати найбільш досконалі системи автоматичного розпізнавання та вводити в оману досвідчених експертів-криміналістів [7, с.107]. Зокрема, можливість використання сучасних способів зміни папілярних візерунків була продемонстрована у травні 2002 року на конференції з безпеки Міжнародного союзу телекомунікацій у м. Сеул аспірантом університету м. Йогогама в галузі криптографії Ц. Мацумото, який представив доповідь, у якій описується створення двох ефективних технологій для виготовлення штучних папілярних візерунків, які застосовувалися ним для обману сенсорів відбитків пальців рук, які використовуються у системах безпеки. У першому методі Ц. Мацумото зробив безпосередній зліпок зі свого пальця, для чого використовував харчовий желатин і формувальний пластик, застосований авіа- і судомоделістами, який після обробки теплою водою набуває будь-якої форми. Зробивши із пластику грудку, Ц. Мацумото натиснув на нього пальцем та отримав слід пальця руки. Потім, змішавши желатин із водою, налив суміш у форму і через 10 хвилин отримав гумовий палець зі штучним папілярним візерунком, за допомогою якого обдурив комерційний сканер. Залежно від моделі сканера частота помилок становила від 70 до 95 %. У прагненні остаточно розвіяти міф про неможливість створення тотожних відбитків пальців рук Ц. Мацумото розробляє другий, більш «високотехнологічний» метод. Ним оброблявся один із залишених слідів «жертви» (згідно з дослідженнями фахівців, людина щодня залишає на різних предметах в середньому близько 25 придатних для ідентифікації слідів пальців рук). Слід пальця руки, залишений на будь-якій гладкій поверхні (класичний приклад – з бічної поверхні склянки),

оброблявся за допомогою парів ціаноакрилатного клею та фотографувався за допомогою цифрової камери. Контрастність знімка була оптимізована за допомогою графічного редактора Photoshop, після чого картинку роздрукували на прозорій плівці. Для виготовлення об'ємного відбитка Ц. Мацумото скористався методом фотолітографії. У магазині для радіоаматорів він придбав світлочутливу друковану плату-заготовку та спроектував на неї слід пальця з плівки, після чого витравив відбиток на міді. У результаті вийшло опукле зображення верхньої фаланги пальця руки, яке він застосував для відливу пластикової форми. Ця плата стала формою для желатинового «сфальсифікованого пальця». Гумовий палець можна зробити накладним – це теж нескладно. У другому методі підробки сліду пальця руки результат був вищим – ймовірність обману сканерів залежно від моделі становила від 80 до 100 % [8, с.120].

Існує також можливість створення штучних папілярних візерунків за допомогою лазерного гравіювання на різних матеріалах із використанням сучасних установок, призначених для виготовлення печаток і штампів. Наприклад, при виготовленні штампа у вигляді папіярного візерунка людини ТОВ «Майстер Джорнал» як зразок для сканування було використано відбиток папіярного візерунка нігтьової фаланги пальця руки, виконаний чорною друкарською фарбою. Лазерне гравіювання здійснювалося в натуральну величину на чорній гумі, яка потім наклеювалася на дерев'яну рукоятку. При нанесенні на штамп потожирової речовини ним можна було залишати відбитки на поверхні паперу, скла та інших матеріалів [5].

До способів маскуванню папілярних візерунків відносять: 1) зміну зовнішнього вигляду папілярних візерунків за допомогою використання (одягання) рукавичок та інших предметів, бинтування рук, у тому числі під приводом наявної травми, нанесення безпосередньо на папілярні лінії шкіри захисного шару, наприклад клею тощо; 2) переміщення об'єкта з папілярними візерунками (підкидання на місце злочину іншого об'єкта зі слідами людини, непричетної до вчинення даного злочину, видалення з міс-

ця події слідов людини, причетної до його вчинення тощо) [13, с.68]. Використання гумових або текстильних рукавичок дозволяє залишити на предметах змащені сліди без папілярних візерунків, а нанесення на папілярні лінії шкіри клею, лаку для нігтів тощо – залишити на них нечіткі сліди округлої або неправильної овальної форми. Переміщення об'єкта з папілярними візерунками може здійснюватися або шляхом підкидання на місце вчинення злочину предмета зі слідами людини, непричетної до його скоєння, або шляхом видалення з місця вчинення злочину слідов людини, причетної до його скоєння.

Визначенню поняття фальсифікованих відбитків пальців рук у науці криміналістики присвячена недостатня увага.

Одні вчені використовують для позначення фальсифікованих відбитків пальців рук термін «підроблені сліди». Оперуючи вказаним терміном, О.А. Соколова визначає підроблені сліди як виготовлені фальсифіковані сліди, які або цілком імітують справжні (повне підроблення), або вносять зміни до справжнього сліду (часткове підроблення) [13, с.60].

Інші вчені для позначення фальсифікованих відбитків пальців рук застосовують термін «штучні папілярні візерунки». Так, розглядаючи напрями розвитку науки криміналістики, О.Я. Баєв вказує, що «у зарубіжній криміналістиці вже виникла проблема (гадаю, на жаль, у найближчому майбутньому може стати актуальною і для наших суб'єктів процесуального дослідження злочинів) розпізнавання ШПУ – штучних папілярних візерунків» [1, с.31]. Проте, вчений не визначає поняття штучних папілярних візерунків.

Одну із перших спроб визначення вказаного поняття здійснив Т. Лей, на думку якого штучні папілярні візерунки – це штучно відтворені на рукавичках (або інших поверхнях) папілярні візерунки, що збігаються з природними папілярними візерунками пальців донора [9, с.100-101].

Аналіз наведених позицій вчених-криміналістів дозволяє стверджувати, що поняття фальсифікованих слідов пальців рук за своїм змістом виступає значно ширшим за понят-

тя штучних папілярних візерунків, оскільки передбачає можливість здійснення фальсифікації відбитків пальців рук за допомогою будь-якого із способів їх фальсифікації.

У науці криміналістики звертається увага на відмінності між справжніми і фальсифікованими відбитками пальців рук. Так, Н.С. Талецький відзначає, що потожировий слід руки людини має природне походження та є системним об'єктом, який містить у своїй структурі, принаймні, три ідентифікаційних поля: морфологію сліду, склад речовини і склад мікрофлори. Тоді як фальсифікований відбиток папілярного візерунка руки завжди штучного походження, що передбачає відсутність у відбитку папілярного візерунка потових залоз, амінокислот та інших компонентів, що входять до хімічного складу потожирової речовини [15, с.231].

Співставляючи відбитки пальців рук і штучні папілярні візерунки, Т. Лей виділяє такі притаманні їм відмінності: 1) морфологічні: а) у процесі дотику силікону з воском при виготовленні моделей можуть утворюватися певні дефекти, сліди видалення яких відображаються на рукавичках. Під час обробки майстрами виробів на останніх залишаються малопомітні сліди різців та інших інструментів, якими здійснювалася обробка. Такі сліди є підставою для розпізнавання штучних папілярних візерунків. Зазначені сліди в основному розташовані в опуклих частинах долоні, коренях пальців, відносно великих флексорних складках тощо; б) відбитки штучних папілярних візерунків можуть включати відображення слілів тривалого носіння рукавичок (термін експлуатації рукавичок складає близько року); в) існують відмінності і за зовнішнім виглядом: через обмежену рухливість протезу залишені ним відбитки, як правило, мають вигляд вузької прямокутної смужки. Дана відмінність зникає, коли використовується не протез, а рукавичка зі штучним папілярним візерунком або протез має один-два пальця, а рукавичка повністю покриває поверхню руки; 2) відмінності у хімічному складі: на штучному папілярному візерунку не буває потових пір, тому речовина, яка виділяється штучними папілярними візерунками, не може містити амінокислоти і хлор. У зв'язку з цим

відбитки штучних папілярних візерунків не виявляються при використанні нінгідрину або азотнокислого срібла. Вказані відмінності дозволяють при уважному дослідженні досить чітко розпізнати штучні папілярні візерунки [9, с.100-101].

Що стосується видів фальсифікованих відбитків пальців рук, то їх виділення може здійснюватися за різними класифікаційними критеріями.

Зокрема, за способом фальсифікації відбитків пальців рук вони можуть бути класифіковані на три види: 1) умисно видалені та змінені малюнки папілярних візерунків – відбитки пальців рук, фальсифіковані за допомогою механічних і термічних впливів, програмованого лазерного впливу; 2) штучні папілярні візерунки – відбитки пальців рук, створені за допомогою технологічного способу; 3) замасковані папілярні візерунки – відбитки пальців рук, створені внаслідок зміни зовнішнього вигляду папілярних візерунків за допомогою різноманітних предметів або переміщення предмета з папілярним візерунком на місце (з місця) вчинення злочину.

Поряд зі способом фальсифікації відбитків пальців рук, у науці криміналістики пропонуються інші класифікаційні критерії. Зокрема, О.А. Соколова класифікує фальсифіковані відбитки пальців рук за:

1) характером умислу (цілями) фальсифікації слілів: а) неумисно фальсифіковані сліди (непридатні об'єкти, які не належать до події злочину, сумлінна помилкова омана особи, яка провадить розслідування); б) умисно фальсифіковані сліди (давання експертом завідомо неправдивого висновку, підкидання речового доказу або знищення слілів на місці злочину) [13, с.62]. Водночас, в основу наведеної класифікації покладені ознаки як об'єктивної сторони складу злочину (діяння, внаслідок яких відбулася фальсифікація слілів пальців рук), так і його суб'єктивної сторони (фальсифікація відбитків пальців рук умисна або внаслідок добросовісної омани). У зв'язку з цим наведений класифікаційний критерій за своїм характером виступає кримінально-правовим, у зв'язку з чим не може бути покладений в

основу криміналістичної класифікації фальсифікованих відбитків пальців рук;

2) суб'єктом, який створив фальсифіковані сліди: а) сліди, фальсифіковані злочинцем (згодом – підозрюваним, обвинуваченим) або іншими особами, які зацікавлені у створенні фальсифікації слідів інших осіб, непричетних до якої-небудь події (згодом – також підозрюваними, обвинуваченими); б) сліди, фальсифіковані іншими учасниками кримінального процесу (слідчим, оперативними працівниками, в окремих випадках – свідками, потерпілими) [13, с.64]. Як і попередній класифікаційний критерій, наведений також носить кримінально-правовий характер, оскільки стосується суб'єкта злочину, у зв'язку з чим теж не підлягає застосуванню при здійсненні криміналістичної класифікації фальсифікованих відбитків пальців рук;

3) обсягом зміни малюнка папілярних візерунків: а) повністю підроблені відбитки – фальсифіковані відбитки, в яких візерунок змінений повністю; б) неповністю (частково) підроблені відбитки – фальсифіковані відбитки, в яких змінено певну частину візерунка – його центр, дельту, часткову ознаку [13, с.66]. Повністю підроблені відбитки створюються внаслідок застосування механічного і термічного впливів, технологічного способу, маскування папілярних візерунків, а частково підроблені відбитки – внаслідок здійснення програмованого лазерного впливу. Оскільки криміналістичному дослідженню кожного із наведених видів фальсифікованих відбитків пальців рук притаманна певна специфіка, вказаний класифікаційний критерій може застосовуватися при здійсненні їх криміналістичної класифікації;

4) об'єктом зміни папілярних візерунків: а) відбитки, фальсифіковані безпосередньо на шкірному покриві руки; б) штучно виготовлені папілярні візерунки [13, с.66]. У разі здійснення фальсифікації безпосередньо на шкірному покриві руки фальсифіковані відбитки створюються внаслідок застосування механічного і термічного впливів, здійснення програмованого лазерного впливу, маскування папілярних візерунків, а у разі здійснення фальсифікації шляхом виготовлення штучних папілярних візерунків фальсифі-

ковані відбитки створюються за допомогою технологічного способу та залежно від застосованого методу мають форму об'ємних муляжів або площинних копій. Криміналістичному дослідженню кожного із вказаних видів фальсифікованих відбитків пальців рук також притаманна певна специфіка, у зв'язку з цим наведений класифікаційний критерій може використовуватися при здійсненні їх криміналістичної класифікації;

5) часом, на який змінюється малюнок папілярних візерунків: а) відбитки, змінені короткочасно; б) відбитки, змінені довгостроково [13, с.66]. Короткочасна зміна відбитків відбувається внаслідок маскування папілярних візерунків, а довгострокова зміна – внаслідок застосування механічного і термічного впливів, здійснення програмованого лазерного впливу. З першого погляду наведений класифікаційний критерій також є обґрунтованим, проте він залишає поза увагою можливість фальсифікації відбитків пальців рук за допомогою застосування технологічного способу, у зв'язку з чим суперечить логічним правилам класифікації об'єктів та не може бути застосований при здійсненні криміналістичної класифікації фальсифікованих відбитків пальців рук;

б) місцем фальсифікації слідів: а) сліди, фальсифіковані безпосередньо на місці злочину; б) сліди, фальсифіковані в іншому місці [13, с.67]. У разі фальсифікації слідів пальців рук встановлення місця його здійснення відіграє вагоме значення, оскільки саме на цьому місці може бути отримано значний обсяг інформації щодо способів фальсифікації та осіб, які її вчинили. У зв'язку з цим наведений класифікаційний критерій може використовуватися при здійсненні криміналістичної класифікації фальсифікованих слідів пальців рук.

Висновки

До числа способів фальсифікації відбитків пальців рук належать: 1) умисне видалення та зміну малюнка папілярного візерунка на шкірі пальців рук (механічні впливи, у тому числі пересадка шкіри, термічні впливи, програмований лазерний вплив); 2) створення штучних папілярних візерунків за допомогою технологічного способу

(застосування для виготовлення моделей методу фотолітографії, фотополімерного методу, використання пластичних мас, лазерного гравіювання на гумі, флеш-технологій, вулканізації гуми із матриць, отриманих на основі використання твердих фотополімерних композицій тощо); 3) маскувannya папілярних візерунків (зміна зовнішнього вигляду папілярних візерунків за допомогою використання рукавичок, бинтів та інших предметів, нанесення на них захисного шару клею, лаку для нігтів тощо, переміщення предмета з папілярним візерунком на місце (з місця) вчинення злочину).

Фальсифіковані відбитки пальців рук можна визначити як сліди пальців рук, повністю змінені внаслідок умисного видалення малюнка папілярного візерунка, його маскувannya або створення штучного папілярного візерунка та частково змінені внаслідок умисної зміни малюнка папілярного візерунка. Класифікація фальсифікованих відбитків пальців рук здійснюється за різними класифікаційними критеріями, основним з яких виступає спосіб фальсифікації відбитків пальців рук. Інші класифікаційні критерії, які пропонуються у науці криміналістики, за своїм характером виступають кримінально-правовими (характер умисел (цілі) фальсифікації слідів, суб'єкт, який створив фальсифіковані сліди) або логічно незавершеними (час, на який змінюється малюнок папілярних візерунків), у зв'язку з чим не можуть бути покладені в основу криміналістичної класифікації фальсифікованих відбитків пальців рук, або доповнюють їх класифікацію за способом фальсифікації (об'єкт зміни малюнка папілярних візерунків, об'єкт зміни папілярних візерунків, місце фальсифікації слідів), у зв'язку з чим відіграють допоміжне значення при здійсненні криміналістичної класифікації фальсифікованих слідів пальців рук.

Література

1. Баев О.Я. Основы криминалистики: курс лекций О.Я. Баев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2009. – 390 с.
2. Віщук В.С. Актуальні проблеми дослідження нетипових слідів пальців рук / В.С. Віщук, Д.Я. Бачара [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/32_WP_2016/Pravo/11_216332.doc.htm

3. Волошенко О.В. Способи зміни та підміни відбитків пальців / О.В. Волошенко // Вісник Академії адвокатури України. – 2014. – № 1. – С. 148-151.

4. Гайдук О.Г. Особливості проведення дактилоскопічної експертизи з урахуванням можливості фальсифікації слідів / О.Г. Гайдук // Наукові записки: Серія «Право». – Випуск 7. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2006. – С. 237-238.

5. Демина Р.Е. Информационное обеспечение раскрытия преступлений: пути оптимизации / Р.Е. Демина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj-vPugz7fXAhUpL8AKHRmNAKoQFgglMAA&url=https%3A%2F%2Fcyberleninka.ru%2Farticle%2Fn%2Finformatsionnoe-obespechenie-raskrytiya-prestupleniy-puti-optimizatsii-1.pdf&usq=AOvVaw2USjwfyKNIbuqX2NHxf8yyK>

6. Ефременко Н.В. Установление факта фальсификации следов пальцев рук / Н.В. Ефременко, А.С. Башилова // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D, Экономические и юридические науки: научно-теоретический журнал. – 2014. – № 13. – С. 175-182.

7. Ізотов О. Ідентифікація особи при проведенні досудового розслідування /- О. Ізотов // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 3. – С. 102-109.

8. Кирвель В.К. Искусственные папиллярные узоры – миф или реальность? / В.К. Кирвель, А.С. Башилова // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. – 2010. – № 2 (20). – С. 118-121.

9. Лей Тан. Судебная экспертиза в уголовном процессе КНР и СССР (опыт сравнительного исследования) / Тан Лей. – Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1992. – 122 с.

10. Лендел А. Дактилоскопічне дослідження сфальсифікованих відбитків пальців рук людини: зміст, проблематика та шляхи подолання труднощів / А.Лендел [Електро-

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню фальсифікованих відбитків пальців рук як об'єкта діагностичної дактилоскопії. Характеризуються основні способи фальсифікації відбитків пальців рук. Визначається поняття фальсифікованих відбитків пальців рук і досліджуються їх види.

Ключові слова: дактилоскопія, діагностична дактилоскопія, відбитки пальців рук, фальсифіковані відбитки пальців рук.

SUMMARY

The article is devoted to the research of falsified fingerprints as an object of diagnostic dactyloscopy. The main ways of falsifying fingerprints are described. The concept of falsified fingerprints is determined and their species are investigated.

Key words: dactyloscopy, diagnostic dactyloscopy, fingerprints, falsified fingerprints.

ний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2016/%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B5-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%84%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%81%D0%B8/>

11. Самищенко С.С. Современная дактилоскопия: теория, практика и тенденции развития: Дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Сергей Степанович Самищенко. – М., 2003. – 369 с.

12. Соколова О.А. Современные возможности определения фальсификации (подделки) следов рук человека / О.А. Соколова // Специальная криминалистическая техника: Сборник докладов Международной научно-практической конференции (г. Москва,

28 февраля 2017 года) и каталог продукции. – М.: ФКУ НПО «СТиС» МВД России, 2017. – С. 43.

13. Соколова О.А. Фальсификация следов и отпечатков рук человека / О.А. Соколова // Судебная экспертиза. – 2012. – № 4 (32). – С. 57-72.

14. Стальмахов А.В. Искусственные папиллярные узоры как негативные аспекты дактилоскопической идентификации и верификации / А.В. Стальмахов, А.Г. Сухарев, Р.Ю. Трубицын // Судебная экспертиза. – 2011. – № 1 (25). – С. 64-72.

15. Талецкий Н.С. Фальсификация отпечатков папиллярных узоров пальцев рук как основной способ преодоления идентификационных биометрических систем защиты / Н.С. Талецкий // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2015. – № 5. – С. 228-234.